

Dr. Székely György

Méltatlan támadás Németh Antal ellen

Mégiscsak helyre kell igazítani azokat a tévedéseket, illetve rosszindulatú torzításokat, amelyek a *Heti Világgazdaság* 2012. 8. számában, február 25-én, a *Plágiumügy anno: a Nemzeti igazgatóját kapták rajta* című emlékezésben jelentek meg Murányi Gábor tollából. (M. G. kulturális tartalmú cikkeit egyébként érdeklődéssel és haszonnal olvasom.) Ezúttal azonban érthetetlen indokkal egy valóban régi, lezártak tekinthető „ügyet” kotort elő, és jórészt hamis, helyenként súlyosabb, rágalmozó sorokat. Azt az alapvető hibát követte el, hogy kontroll nélkül azonosult egy támadással, amelyet Ignotus Pál szerkesztő írt a *Szép Szó* 1936 februárjában megjelent beköszöntő számába, és amelyben azzal vádolta meg dr. Németh Antalt, hogy annak *hét évvel azelőtt*, 1929-ben a *Budapesti Szemle*ben nyomtatásban megjelent doktori értekezése tulajdonképpen egy tübingeni professzor, Lorenz Kjerbüll-Petersen 1925-ben publikált művét követi túl szorosán, és az illendőnél többet használt föl forrásából, sőt megfelelő idézés nélkül vett át fontos részeket. Rövid levélváltás után (az epizódot egyébként Magyar Bálint említi meg *A Nemzeti Színház története a két világháború között* című köteté 249. oldalán) Ignotus nem folytatta a megkezdett vitát, valószínűleg figyelmeztették, hogy egy rágalmozási perben csak vesztes lehet. Vagyis: nem volt semmiféle „plágiumügy”. A támadó cikk állításai ma sem kevésbé tévesek, mint akkor voltak. A rágalom azonban felfrissítve is rágalom. Az igazság kedvéért nézzük még egyszer végig a tényeket.

1928-ban egyéves ösztöndíjjal Németh Berlinben tartózkodott, részben hogy elkészítse bölcsészdoktori értekezését, részben pedig, hogy mint felkért szerkesztő az 1930-ban megjelentetendő *Színészeti Lexikon* számára szervezze meg a lehető legmagasabb színvonalú színház-történeti és -elméleti külföldi szakszerzői gárdát. *A színhátság esztétikájának vázlata* nyomtatásban a *Budapesti Szemle* 1929-es évfolyamában jelent meg. Ekkor kapta meg Németh a doktori minősítést, amelyet azonban a *Színészeti Lexikon* szerkesztőjeként *nem használt*.

A disszertáció lapalji jegyzeteiben Németh folyamatosan hivatkozott felhasznált forrásaira, Iffland 1785-ös munkájától kezdve Willi Flemming egészen friss, 1927-es tanulmányáig, amely a „színhátság művészetének lényegéről” szólt. Valóban többször is idézte Kjerbüll-Petersent, de nem azért, hogy bármit is átvegyen vagy éppen „titokban” felhasználjon tőle, hanem azért, hogy

annak nézeteit *cáfolja és visszautasítsa!* A többi, szintén pontosan idézett szerzőnél mindenekelőtt azt kifogásolta, hogy „kizárólag az európai színhátság emlékei alapján szerkesztik meg elméleteiket”. (Németh szövegeit abból az antológiából idézzük, amely Koltai Tamás szerkesztésében *Új színház! címmel* jelent meg, és amelyben a doktori értekezés szövege lapalji jegyzetekkel együtt olvasható. A fenti idézet a 153. oldalon van.) Kjerbüll-Petersen kötetének első fele – százhusz oldal – a *Die Illusion des Publikums* problémakörével foglalkozik, majd a második rész hatodik fejezete „a színész illúziójáról” szól. Németh ezzel a szemlélettel határozot-

Dr. Németh Antal feleségével, Peéry Pirivel (1936)

tan szembehelyezkedik, és kijelenti, hogy nincsen igazuk azoknak, akik „a színház esztétikai céljának az *illúzióadást jelölik meg*”. A távol-keleti népek színi gyakorlata pedig „nem egy »alacsony kultúrívójú nemzet fejletlen« színjátszása, mint Kjerbüll-Pteresen véli” (164. o.). Később a tübingeni professzornak a színészi alkotást meghatározó négy fázisát egészíti ki egy ötödikkel, az „előkészítő mozzanattal”. Részletesen cáfolja azt a megállapítást, amely úgy véli, hogy a színész és figura első találkozása többek között erős élményérzéssel jár, és úgy véli, hogy „A színészi alkotás e stádiuma nem az inspirációnak felel meg, mint Kjerbüll-Petersen gondolja, hanem inkább a koncepciónak” (172. o.). Németh tovább vitatkozik: „A színésznilylatkozatok, melyeket Kjp. felhoz amellet, hogy a szerinte első alkotási fázis az intenzív érzést uralja, erős kritikát érdemelnek” (173. o.). Még erőteljesebb az elhatárolódás a színjátszás célját illetően: „Az a körülmény, hogy az utolsó évszázad színésze majdnem kizárólag író által elgondolt és szavakba rögzített alakok színpadi életre keltésére használta fel elszemélytelenedési képességét, nem jelenti azt, hogy a színész célja »a dráma művészi realizálása« – mint többekhez hasonlóan Kjerbüll-Petersen megállapítja” (179. o.). Ezt a tételt Németh annyira fontosnak ítélte, hogy a *Színészeti Lexikon* 169. oldalán a „Dráma és színész” szócikkben megismételte, a vélemény szerzőjének nevével és az idézett hely megjelölésével együtt.

Van azután itt két furcsa pont. Ignotus, és nyomában Murányi is nagy hangsúlyt helyez arra a tényre, hogy a német professzor és Németh Antal is idéz a színész művészetéről szóló Schiller-versből. Olyan ez, mintha valaki plágiummal vádolná azokat a dramaturgokat, akik emlékeztetnek Arisztotelész meghatározására, mely szerint az a befejezett és teljes cselekmény, „aminek van kezdete, közepe és vége”. Az igazán jelentős különbség azonban a két szerző alapfelfogásában van, és ez a két mű végén derül ki. Németh ötvenoldalas tömör *Vázlatának* utolsó, VII. fejezete *A rendező művészetéről* szól. Kjerbüll-Petersen saját műve legvégén, a 270. oldalon ezt írja: „Es ist hier nicht der Ort, das Schaffen des Regisseurs naher zu untersuchen.” Vagyis eleve lemond a színművészet teljességének korszerű tárgyalásáról.

Mit és kit akart itt Ignotus „rajtakapni”, „fülön csípni”, mint azt Murányi írja. Vagy hol vannak a „hemzsegő vendégszövegek”? És hát persze a tübingeni professzor Kjerbüll-Petersen sem volt „egykori mestere” Némethnek.

Van azután Murányinak egy – csak rosszindulatúnak nevezhető – vádja, amely így hangzik: „...a színházi szokásokra füttyülve egész életében ragaszkodott a neve előtti két betűhöz”, és használta az „ominózus doktori címet”. Nem is az az igazán fontos, hogy a „dr.” jelölés *nem politikai kegyeltől is eredeztethető cím, hanem mun-*

kával szerzett minősítés. És miért lenne „ominózus”? Ha egyszer valaki a kellő előfeltételeket teljesítve megkapta, joga, majdhogynem kötelessége volt használni. Sok esetben az intézmény színvonalát is jelezte, ha vezetői vagy tagjai között doktori fokozatú munkatárs dolgozott. Hevesi Sándor 1909-ben szerezte meg ezt a minősítést, és attól kezdve levélpapírjának *nyomtatott fejlécében* mindvégig használta is.

Szükségesnek látszik nyomon követni ebből a szempontból az 1930 után következő, elméleti tevékenységben rendkívül termékeny éveket. 1931–32-ben Németh ösztöndíjjal tartózkodott Münchenben, Kölnben és Párizsban. Münchenben német és olasz nyelven jelentette meg *Goethe und die moderne Bühne* című tanulmányát. 1933-ban adták ki nagyszabású színház-filológiai kötetét, amely *Az ember tragédiája a színpadon* történetét dolgozta fel. Hasonló munkát végzett el 1935-ben a *Bánk bán száz éve a színpadon* című összefoglaló művével. Szerzőként egyikben sem használta a „dr.” megjelölést. 1934-ben egy nemzetközi római színházi kongresszuson vett részt, ahol két olasz nyelvű és egy német nyelvű előadást tartott a magyar színházi élet (benne a rádió) aktuális problémáiról. Ezek után nem nagyon kellett volna csodálkozni azon, hogy a Nemzetit ideiglenes hatállyal vezető kormánybiztos, Voinovich Géza (nem igazgató!) megbízását megszüntették, és 1935. május 31-én igazgatónak nevezték ki dr. Németh Antalt. Ennek ellenére dühös – részben politikai indítékú – támadások indultak ellene, és ebbe a támadásozroztatba kapcsolódott bele Ignotus Pál is.

Ami a doktori minősítés későbbi használatát illeti, csak egy példa: a Nemzeti Színház 1941-es *Évkönyve* szerint a társulat tagja volt dr. Meskó Barna lektor, dr. Liszt Nándor igazgatósági titkár, dr. Hosszú Zoltán, illetve dr. Forgács Antal színész, valamint Székely György dr. előadás-felügyelő (e nemben egyébként Tompa Miklós és Szabó Lajos, ifjú erdélyi szakemberek kollégája). A Nemzeti Színház kiadványaiban Németh Antal neve előtt csak úgynevezett „protokollesemények” (például nemzeti ünnepek, fogadások, külföldi vendéjátékok) alkalmával szerepelt a „dr.” jelölés. A színlapokon (egy-két kivétellel), de még az *Évkönyv* nyitó tanulmányának (*Hogyan keletkezik a színházi előadás?*) szerzőjeként sem használta a megkülönböztető utalást. Ez volna az a „rigorózus ragaszkodás”?

Szinte megmagyarázhatatlan, miért vélte szükségesnek a HVG szerkesztősége, hogy egy gúnyos megfogalmazású, téves megállapításokban gazdag cikket tegyen közzé egyik munkatársa tollából, aki dr. Németh Antal 1968-ban, négy évtizeddel ezelőtt bekövetkezett halálakor még csak tízéves volt, tehát semmiféle személyes kapcsolata-ismeretsége nem lehetett a megtámadott kiváló színházelméleti és -gyakorlati szakemberrel.